

Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç

Asıl adı İbrahim Mükrimin olan Mükrimin Halil Yinanç, 1900 yılında Maraş'ın Elbistan kazasının Hacı Hamza Mahallesi'nde doğmuştur. Ailesine Halil Efendiler denir. Avşar boyuna mensup olan aile, son Dulkadir Beyi Alâüddeve'nin daveti üzerine 15. yüzyılın sonlarında ya da 16. yüzyılın başlarında Çankırı veya Kayseri üzerinden Elbistan'a gelmiştir. Aile 1934 yılında Yinanç soyadını almıştır. Mükrimin Halil'in babası, Hukuk Mektebi mezunu olup çeşitli vilayetlerde kadılık yapmıştır. Annesi Ayşe Hanım olup Hatice adında bir kız kardeşi vardır.

Yinanç'ın eğitim hayatı ailesinde başlamıştır. İlk tahsilini babasından almış; Arapça ve Farsçayı da Elbistan Şer'iyye Mahkemesi Kâtibi Hayri Efendi'den öğrenmiştir. Dokuz yaşında Kur'an-ı Kerim'i ezberlemiş, okuma yazma bildiği için doğrudan Elbistan Rüştîyesine kaydedilmiştir. İlk iki yıllık eğitiminden sonra babasının tayini nedeniyle üçüncü sınıfı Malatya'da tamamlamak zorunda kalmıştır. Eğitim hayatındaki yer değiştirmeler idadide de devam etmiştir. Sırasıyla Malatya, Mardin ve Diyarbakır'da birer yıl eğitim gördükten sonra

1916'da Gelenbevî Sultanisinden pekiyi derecesiyle mezun olmuş ve Darülfünunun Edebiyat Fakültesi Tarih Şubesine kaydolmuştur. Tarih okuma isteğini "*ailem beni öyle terbiye etmiştir ki tarihten başka bir mesleğe intisap edemezdim. Çocukluğumuzda evimizde destanlar ve Sîret-i Nebî'den parçalar okunurdu. Hz. Ali cengnâmesi, Ebû Müslim, Battal Gazi destanları ahang-i mahsus ile okunurken bütün cemaatle birlikte ben de dinlerdim. Tarih merakım - ki ben buna hastalık diyorum-buradan başlar*" şeklinde açıklamıştır. Savaş yıllarından dolayı sınıfında kendisiyle birlikte sadece iki öğrenci olup bire bir eğitim almıştır. Derslerine dil ve tarih alanından Şerafettin Yaltkaya, İsmail Saadettin ve Şirvanlı Sadreddin Efendi gibi hocalar girmiştir. Yine yerli hocalardan Avram Galanti, Fazıl Nazmi ve Ahmet Refik'in yanında Alman müsteşriklerden Lehman Haupt, Ekhardt Unger ve H.J.Mordmann'dan da eğitim almıştır. Bu ilim adamlarının teşviki ile İslam Tarihi ve Ortaçağ Türk Tarihi alanlarında ihtisaslaşmıştır. 1919'da Tarih Şubesinden mezun olmuştur.

Tarih eğitimi sırasında Yinanç, Mekteb-i Mülkiyeye de müracaat etmiştir. 1918 yılının 14 Şubat-10 Ekim tarihleri arasında yedek subay olarak askere alınmış ancak Mülkiye sınavında başarılı olması sebebiyle terhis edilmiştir. Mülkiye'de bir yandan Ahmed Emin ve Necip Asım gibi hocalardan ders almış; diğer yandan da Ali Emirî, İsmail Saib, Ahmed Tevhid ve Kilisli Rifat gibi ilim adamlarının sohbetlerine katılmıştır. Bu sırada Arapça, Farsça, Fransızca ve Almancasını ilerletmiştir. Araştırmalarında da özellikle Selçuklu ve Beylikler tarihine yoğunlaşmış ve bunun için Ayasofya, Nuruosmaniye, III. Ahmed, Süleymaniye gibi kütüphanelerdeki kaynakları incelemiş ve istinsah etmiştir. Kütüphanelere gitmek için Yıldız'da bulunan Mülkiye'den yürüyerek Ayasofya'ya gelmiş, geç vakte kadar burada

Mükrimin Halil Yinanç - Refet Yinanç Arşivi

çalışmış ve sonra geri dönmüştür. Hatta bazı günler kütüphanede kilitli kalarak sabaha kadar çalıştığı olmuştur. Arkadaşları Hilmi Ziya Ülken ve A. Süheyl Ünver ile birlikte sık sık Millet Kütüphanesine giderek Ali Emiri'nin sohbetlerine katılmıştır. Ondan çok etkilenmiş olmalı ki büyük bir kütüphane oluşturmaya çalışmıştır.

Yinanç, tarih eğitimi sırasında çalışma hayatına atılarak ilk önce mezun olduğu Gelenbevî Sultanisinin ilk kısmında muallimliğe başlamıştır. 1921'de ise Mülkiyeden iyi dereceyle mezun olduktan sonra Davutpaşa, Nişantaşı ve Kabataş sultanilerinde tarih muallimliği yapmıştır. 1923'te Tarih Encümeni kütüphanesine hafız-ı kütüp olarak atıldığı gibi daha önce görev yaptığı okullarda da derslere girmeyi sürdürmüştür. Maarif Vekaleti tarafından 1925'te Paris'e gönderilmiştir. 1927 yılında yurda döndükten sonra Türk Tarihi Encümeni hâfız-ı kütüplüğü yanında Kabataş ve Galatasaray liselerinde tarih öğretmeni olarak görevlendirilmiştir.

1930'da Mustafa Kemal Paşa'nın da katıldığı Türk Ocaklarının 6. Kurultay'ında kurulmasına karar verilen ve sonradan Türk Tarih Kurumu adını alan Türk Tarih Tetkik Cemiyetinin Tevfik (Bıyıköğlü), Yusuf Akçura, Reşit Galip, Âfet İnan, İsmail Hakkı (Uzunçarşılı) ve Halil Edhem gibi şahsiyetlerin yer aldığı kurucu üyelerinden biri olmuştur. Kurumun 1931'den 1948'e kadar düzenlediği dört kongrenin düzenleme kurullarında yer almasının yanı sıra tebliğler de sunmuştur. Türk Tarihi Encümeni kapatılınca hafız-ı kütüplüğü de sona ermiştir. 1933 yılında yapılan Dârülfünun reformu ile burası İstanbul Üniversitesi adını alınca Edebiyat Fakültesi Tarih Şubesine Ortaçağ doçenti olarak atanmıştır ve Selçuklu tarihi derslerini okutmaya başlamıştır. Yinanç, 1941'de profesörlük kadrosuna yükseltilmiştir. 1943'te 2. Maarif Şurasına uzman olarak çağırılmış; 1945'te 5. Türk Dil Kurultay'ına katılarak Terim Komisyonunda görev yapmıştır. 1946'da Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Ortaçağ Tarihi Kürsüsünün ilk başkanı olmuştur. Yinanç 1949'da Ankara İlahiyat Fakültesinin kuruluş çalışmalarına katılmıştır. 1949-53 yılları arasında ise İstanbul Üniversitesi Şarkiyat Araştırma Merkezi başkanlığını yapmıştır. 1951'de İstanbul'da düzenlenen 22. Beynelmilel Müsteşrikler Kongresine katılarak bir bildiri sunmuş. 1956-61 yılları arasında ise *Şarkiyat Mecmuası*'nın yazı heyetinde yer almıştır. 11 Kasım 1957 tarihinde ordinaryüs profesörlüğe yükseltilmiş; İbrahim Kafesoğlu, Münir Aktepe, Adnan Erzi, Fuad Sezgin ve Muammer Özergin gibi tarihçi ve bilim insanlarının doktoralarına danışmanlık yapmıştır. Cavit Baysun, Mehmet Altay Köymen ve Osman Turan gibi tarihçilerinin yetişmelerinde emeği olmuştur.

Yinanç'ın en önemli hizmetlerinden biri de 1954-57 yılları arasında, İstanbul Belediyesi tarafından İstanbul'da defnedilmiş tarihi şahsiyetlerin mezarlarının envanterini çıkarmak ve korumak amacıyla oluşturulan A. Süheyl Ünver ve Reşat Ekrem Koçu gibi ilim adamlarının yer aldığı Tarihi Mezarlıklar İmar Komisyonunun başkanlığını yapmak olmuştur. Bu görevi sırasında mezarlık ve camii hazirelerinde bulunan önemli kişilerin mezar taşlarının onarılması ve korunması hizmetlerini yapmıştır. 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra Başbakan Adnan Menderes ve arkadaşlarının aleyhine açılan bir davada aleyhte şahitliğe çağrılrsa da söz konusu olayı hatırlamadığını belirterek şahitlik yapmayı reddetmiştir. Ancak bu darbe olayı ve arkasından yaşanan idamlar onu derinden etkilemiş, 1 Aralık 1961'de ders anlatırken rahatsızlanmış ve hastaneye kaldırılmıştır. 22 Aralık 1961'de vefat etmiştir. Süleymaniye Camii'nde kılınan cenaze namazından sonrası İstanbul Üniversitesinde düzenlenen tören akabinde Merkez Efendi Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir. Vefatından bir müddet önce amcasının oğlu Halis Yinanç'ın, Refet ve Tacettin adlarında iki oğlunu manevi evlat edinmiştir.

Yinanç, yoğun geçen yaşamı sırasında ülkesinin içinde bulunduğu savaflara ve zaferlere de kayıtsız kalmamıştır. 1915'te Çanakkale Zaferi haberi İstanbul'a ulaştığında büyük heyecan duyduğunu ve sevincinden uyuyamadığını ifade etmiştir. İzmir'in işgalini protesto etmek için yapılan Sultanahmet Mitingi'nde yer almış ve İstanbul'un işgali üzerine

1920 yılının başlarında *Tehlikeler Önünde Türk İstanbul* adlı makaleyi yazmıştır. Bu makalesi, gelecek konusunda ciddi kaygılar taşıyan Türk toplumuna umut verici olmuştur. İstanbul'un bir Türk-İslam şehri olduğunu anlattığı yazısının benzerini de Ankara için kaleme almıştır. *Anadolu Tarihi: Ankara* adını verdiği makalesinde kentin bir Türk İslam şehri olduğunu vurgulamıştır. Savaş ve isyan hareketlerinden en çok etkilenenlerden biri de onun ailesidir. Haçin (Saimbeyli) kadısı olan babası Halil Kâmil ve annesi Ayşe Hanım 1920 Nisan-Mayıs'ında isyancı Ermeniler tarafından vahşice şehit edilmiştir. Bu katliamdan küçük yaşta kız kardeşi Hatice kurtulmuştur. Annesi ve babasının şehit edildiği sıralarda İbn Bibî'nin *Selçuknâme* adlı eserini Farsçadan Türkçeye çevirmekteydi. Çevirdiği kitabın sayfaları arasında bulunan bir notunda Haçin'de anne ve babasının katledilişini hayatının garip olaylarından biri olarak yazmıştır.

Yinanç'ın yazı hayatı lise yıllarında başlamış olup Halim Sabit Şibay'ın çıkardığı ve Ziya Gökalp'in yazılarının yayımlandığı *İslam Mecmuası*'nda 1915'te *Bilal-ı Habeşi* ve *Abdullah İbn Mesud* adlarında iki makalesi yayımlanmıştır. İşgal yıllarında bazı yayınlarından sonra 1924'te Hilmi Ziya Ülken ve Z. Fahri Fındıkoğlu'nun da yer aldığı bir grup arkadaşı ile bir neşriyat şirketi kurarak *Anadolu Mecmuası*'nı çıkarmıştır. Tarih Encümeni Kütüphanesindeki çalışma odasında Necip Asım ve Ahmet Refik gibi şahsiyetlerle birlikte çıkardıkları bu mecmua, Anadoluçuluk fikrini savunan yazarların bir yayın organı hâline gelmiştir. Bir anda dikkat çeken mecmuada Yahya Kemal Beyatlı ve Necip Fazıl gibi şairlerin de şiirleri yayımlanmıştır. *Anadolu Mecmuası*, "Anadolu Anadoluğudur" fikrini savunmuştur. Anadolu'nun bir Türk yurdu olduğunu vurgulamak amacıyla Yinanç bu mecmuada arka arkaya *Millî Tarihimizin İsmi*, *Millî Tarihimizin Mevzuu (1-2)*, *Anadolu'nun Fethi (1-5)*, *Türk Kavminin Muhtelif Milletlere Ayrılması*, *Anadolu ve Vatan ve Millet'in Teşekkülü* adlarında yazı dizileri yayımlamıştır. Bu çalışmaları ileride yazacağı *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri I*, *Anadolu'nun Fethi* adlı eserlerinin temelini oluşturmuştur. Aynı sıralarda Yinanç, *Tarih Encümeni Mecmuası*'nda da Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı'nın kuruluşu ile ilgili makaleler neşretmiştir. Bu çalışmaları içinde *Maraş Emirleri (1-3)*, *Feridun Bey Münşeati (1-3)* ve *Millî Tarihimize Dair Eski Bir Vesika* adlı makalelerin ilim âleminde tanınmasını sağlamıştır. Bilhassa *Feridun Bey Münşeati*'nda Osmanlılarla ilgili zannedilen bazı belgelerin onlara ait olmadığını tespit etmesi, tarih metodolojisinde tahlil ve tenkitin ne kadar önemli olduğunu göstermiştir. Onun bu çalışmaları müsteşriklerin de dikkatlerini çekmiştir. Yinanç, Tarih Encümeni Kütüphanesindeki çalışmaları sırasında M. Fuad Köprülü, Amasyalı Hüseyin Hüsameddin, Ahmet Tevhid, Ahmet Refik, Abdurrahman Şeref ve Ali Emirî gibi Encümenin meşhur üstatlarının itimadını kazanmıştır. Yine Paris'te istinsahını yaptığı *Düstûrnâme-i Enverî*'nin 1928'de neşrini; 1929'da ise eserin ilmî tahlilini yapmış ve *Düstûrnâme-i Enverî: Medhal* adıyla müstakil bir kitap olarak yayımlamıştır. Yinanç, üniversiteye geçtikten sonra daha kapsamlı yayınlar yapmıştır. En önemli eseri sayılan *Türkiye Tarihi Selçuklu Devri I Anadolu'nun Fethi*'nin ilk baskısı 1934'te Akşam Matbaasında ve ikincisi ise 1944'te İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayını olarak çıkmıştır. Türkiye Selçuklu tarihi alanında ilk eser olan bu kitap 1015-1085 tarihleri arasını ihtiva eden olayları konu almıştır. Yinanç bu çalışmasında Türklerin Anadolu'ya girişi, fetihleri ve Türkleşme konularını işlemiştir. Eserin devamını bir türlü yayımlayamamıştır. İstanbul Üniversitesinin eski rektörlerinden yakın arkadaşı Kazım İsmail Gürkan, onun bu eserini 23 cilt olarak planladığını, daha çok belge ve yazmayı tetkik ettikten sonra eserini yazmak istediğini belirtmiştir. Yinanç bu eserin devamını 18 defter hâlinde Osmanlı Türkçesi ile yazmış ancak bastırmamıştır. Ölümünden sonra bu defterlerden ikisi kaybolmuştur. Ancak kayıp olan defterler, onun biyografisini yazan Ö. Hakan Özalp tarafından tesadüfen bir sahafta bulunmuştur. Refet Yinanç, bu defterlerdeki bilgileri de ekleyerek, Yinanç'ın daha önce yayınladığı *Türkiye Tarihi Selçuklu Devri I Anadolu'nun Fethi* adlı eseri iki cilt halinde Türk Tarih Kurumunda yeniden yayınlamıştır. Böylece Yinanç'ın Türkiye tarihi için planladığı büyük eserin Selçuklular kısmı ölümünden 52 yıl sonra tamamlanmıştır. Yinanç, 1939'da yayınlanması kararlaştırılan *İslam Ansiklopedisi*'nin redaksiyon heyeti ve yayın kurulunda görev yapmıştır. Bu ansiklopedide 1941-45 arasında

Akkoyunlular, Bayezid I (Yıldırım), Bursa, Celaleddin Harzemşah, Cihanşah, Danişmendliler, Diyarbekir, Dulkadiroğulları, Elbistan ve Ertuğrul Gazi gibi konularda 32 madde yazmıştır. 1940'ta Türk Tarih Kurumu bünyesinde kurulan Türk-İslam Devri Kitabelerini Derleme Heyetinin başkanlığını yapmış ve Anadolu'daki birçok eserin kitabelerini çıkarmıştır. Hocası Ahmet Tevhid'in kendisine devrettiği Selçuklu ve Beylikler Dönemi'ne ait kitabeleri de bunlara ekleyerek büyük bir koleksiyon oluşturmuştur.

Yinanç, 1925-1927 yılları arasında yaklaşık 2,5 yıl kaldığı Paris'te Bibliyotek National'de çalışmalar yapmıştır. Burada Türk tarihine ait yazmaları incelemiştir, ancak onun eserleri kopyalamasına izin verilmemiştir. Ancak bu durum, Yinanç'ı yolundan alıkoyamamıştır. Kendisi, o dönemde tek nüshası olduğu bilinen Enverî'nin *Düstûrnâme* adlı eserinin her gün birkaç sayfasını ezberlemiş ve akşam kaldığı yerde yazıya geçirerek tamamını istinsah etmiştir. Türkiye'ye döndükten sonra neşrettiği bu eserin sonradan İzmir'de bir nüshası bulunmuştur. Bu eserle onun kopyasını yaptığı nüsha karşılaştırılmış ve kelimesi kelimesine aynı olduğu görülmüştür. Paris'te kaldığı sürece Clément Huart, M. Jean Deny ve H. Herbert W. Duda gibi ünlü müsteşrikler ile tanışmış ve onların teklifiyle Societe Asiatique'e üye seçilmiştir Şark İlimleri Cemiyetinin çalışmalarına katılmıştır. Yinanç, Fransa'da bulunduğu süre içinde Ortaçağ tarihi ve Türk-İslam yazmaları konusunda otorite kabul edilmiş ve kendisine bu konularda danışılmıştır. Paris'te bilhassa Selçuklu tarihine ait önemli materyalleri toplamıştır. Paris'te kaldığı sürece Türk tarihi ile ilgili Ermenice, Süryanice, Gürcüce, Latince ve Grekçe yazılmış pek çok kaynağı Türkiye'ye getirmiştir. Ayrıca Avrupa'nın diğer kentlerinde bulunan eserleri de araştırmıştır. Nişaburî'nin *Tevarih-i Türkmaniyeye* adlı eserini Londra Kütüphanesinden Paris'e getirterek burada istinsahını yapmıştır. Ayrıca Fransa, İspanya ve İngiltere'de basılan Türk ve İslam tarihine ait pek çok matbuat eseri de satın alma yoluyla Türkiye'ye getirmiştir.

Yinanç'ın tarihe olan merakı anılarda ve değerlendirmelerde de yer bulmaktadır. Gelenbevî Lisesinden öğrencisi edebiyatçı Nihat Sami Banarlı, Yinanç'ın tarih bilgisi ve anlatımı için şunları söylemiştir: *"Birdenbire derin bir tarih ufku içinde kaldık. Hz. Muhammed'den başlayarak bütün İslam kahramanları karşımızda geçit resmi yapıyor, onları, bugünkü vatanımızı fethetmeye gelen Türk-İslam kahramanları takip ediyordu. Dünya İslam ahlakının, İslam medeniyetinin yayılışı ve bu medeniyetin Haçlı ordularına karşı kahramanca müdafaasını heyecanlı sahnelerle seyrediyorduk"*. Selçuklu Tarihçisi Osman Turan, Yinanç'la ilgili *"Tarih ilminin geniş çerçevesine sığmayan bir insandı. Hemen her ilim sahasında bilgi hazinesine sonsuz nakiller yapan derin tecessüsleri ona hayrete şayan bir bilgi hamulesi vermişti. Bu muazzam hazineye rağmen o ilim aşkından ve araştırma zevkinden hiçbir şey kaybetmemiş, gençliğinden ölümüne kadar ömrünü kitaplara, kütüphanelere ve bilhassa yazmalara vakfetmişti"* demiştir. Galatasaray Lisesinden öğrencisi olan Haldun Taner de Yinanç'ın tarihçiliği ve şahsiyetinden etkilenmiş ve yazılarında ona yer vermiştir.

Yinanç, yaz tatillerinin büyük bir kısmını başta doğup büyüdüğü ve yetişmesinde etkili olan memleketi Elbistan ile Maraş ve Anadolu'nun muhtelif şehirlerini ziyaret etmek, araştırma yapmak ve konferans vermekle geçirmiştir. Onun konferanslarının sayısı 70'den fazladır. O, hayatını Türk ve İslam tarihini öğrenmeye, öğretmeye, araştırmaya ve yazmaya adanmıştır. Hikâyeci, öğretici ve araştırmacı gibi tarih çeşitlerini ilmî hayatında kullanmıştır. Ancak çocukluğunda dinlediği hikâyeye, destan ve cenklerden etkilenmesinden olsa gerek halk tipi tarihçiliği sevmiş ve etrafında bulunan şahsiyetlere büyük küçük demeden heyecanla tarih anlatmaktan hoşlanmıştı. Onun, hayatının önemli bir kısmı dönemin ilim adamı, edebiyatçı ve sanatçıların devam ettiği başta Küllük ile Çınaraltı'ndaki, Direklerarası ve Laleli kahvehanelerinde, Marmara kiraathanesinde ve dostların konaklarında ilmî ve kültürel sohbetlerle geçmiştir. Tarihi olay ve şahsiyetleri halkın seviyesine inerek anlattığı için tarihi sevdiren adam olarak

tanınmıştır. O tarihi bir hadiseyi anlatırken adeta onu yaşamıştır. Bununla birlikte Yinanç'ın araştırmacı tarihçiliği de dikkate şayandır. Bitmek tükenmek bilmeyen çalışma azmi ve enerjisi ile İstanbul'daki kütüphaneleri baştan sona taramış ve hatta o dönem herkes kitap okur, Mükrimin Halil kütüphane okur, sözü bile söylenmiştir. Kitapları okumakla kalmamış pek çok eseri istinsah da etmiştir. Kaynakları gözden geçirirken tenkit etmekten kaçınmamış ve faydalandığı kaynaklara derkenarlar düşerek müellifin yanlıgılarını belirtmiştir.

Yinanç, tarihi kaynakları kaleme alan yazarları değerlendirirken onların nakilci, hikâyeci veya tasvirici olup olmadıklarını ve izah yöntemlerini tetkikten geçirmiştir. Çalışmalarında tarihçilere eserleri kaleme aldırın saiklerin neler olduğunu, eserlerin güvenilirlik derecelerini tahlil etmiştir. Ana kaynak mesabesindeki eserlerin yazılış amaçlarına ve tertiplerine göre tasnif edilmelerini uygun bulmuştur. Tarihi kaynakların tahlilinin yanında kendi dönemine yakın zamanda eserler kaleme almış tarihçilerin kaynak kullanımını, üslup tarzı ve çalışmalarının amaçlarını göz önüne alarak çıkarımlarda bulunmuştur. Bu bakımdan onun, tarihçiliğini iki unsur üzerine inşa ettiği söylenebilir. Bunlardan biri tarih ilminin bir nesnesi olarak gördüğü kaynak ifadelerini olayların yaşandığı dönemde olduğu şekliyle kayıt altına alınmadıklarını göz önüne alarak tenkitçi bir yaklaşım sergilemesidir. İkincisi ise Yinanç'ın tarihçilik unsurunun da devreye girmesiyle olayların meydana geldiği andaki etkilerini belli prensipler üzerinden geliştirerek günümüz toplumlarına olan sirayetlerini okuyabilmesi ve eserlerinde bunları yansıtabilmesidir.

İlk ilmî yazıları arasında gösterilen *Anadolu Mecmuası*'nda 1924'te yayınlamaya başladığı Türkiye Selçuklu tarihini konu alan *Millî Tarihimizin Adı*, *Millî Tarihimizin Mevzuu* ve *Anadolu'nun Fethi* adlı makale dizisi onun tarih yazıcılığında kullandığı üslubu ve değerlendirmeleri ilim âlemince dikkat çeker. Yine *Türk Tarihi Encümeni Mecmuası*'nda 1923-24 yıllarında dört sayı hâlinde yayınladığı *Feridun Bey Münşeati* başlıklı yazı dizisinde 16. yüzyılda Feridun Ahmed Bey tarafından yazılmış olan *Münşeati's-Selatin* adlı eserde bulunan Osmanlılara ait olduğu zannedilen bazı belgelerin bir kısmının başka bir devlete ait olduğunu ispat etmesi dikkat çekmiştir. Bu çalışmasıyla kaynak tenkidi ve tahlili de yaparak başarısını ortaya koymuştur. 1928'de neşrettiği ve 1929'da da tenkitli şekilde yayınladığı *Düstürnâme-i Enverî* adlı çalışması sadece Türkiye'de değil müsteşrikler tarafından da tanınmasını sağlamıştır.

Türkiye Selçuklu Devleti tarihinde otorite kabul edilen Yinanç, bu devletin yıkılmasına sebep olan iki hususa dikkat çekmiştir. Selçukluların idari mekanizmasının Moğol istilasından önce bozulmaya başladığını belirtmiştir. Ona göre 1200'lü yıllardan başlayıp I. Alâeddin Keykubad (1220-1237) Devri'nde zirveye çıkan idareci sınıfı yabancılaştırma siyaseti devletin yıkılışını hazırlamıştır. İranlılar vezirlik, münşilik, müstevfilik, tuğralık, tercümanlık, haciplik, kâtiplik ve kadılık gibi bütün makamları ele geçirirler. Yinanç, yönetim kademelerine Anadolu'ya dışarıdan gelen bu insanların istihdamını iki sebepten eleştirmiştir. Birincisi İranlı unsurun Anadolu'nun ne zorluklar ve mücadelelerle fethedildiğini bilmediklerinden dolayı Anadolu coğrafyasıyla ünsiyet kurmayıp vatan olarak görmemektedirler. İkinci sebebi ise İbn Haldun'un devletlerin kuruluşunda ve yıkılışında ana unsur olarak gördüğü asabiyye teorisiyle açıklamıştır. Buna göre Selçuklu Devleti'nin asıl kurucu unsuru olan Oğuzlar/Türkmenler geri plana itilerek onların yerlerini yabancılar almıştır.

Yinanç, Selçuklu Devleti'nin yıkılışını hazırlayan ikinci sebebi Babaî İsyanı'na bağlamıştır. Ona göre Moğollar önünden kaçarak İran'dan Anadolu'ya gelen Baba İlyas-ı Horasanî ve müridi Baba İshak bu toprakların yabancıydı. Yinanç onların "köylere ve Türkmen obalarına giderek sürekli gözü yaşlı, yumuşak kalpli ve dünya malından vazgeçmiş görünerek herkesi kandırıp ve samimiyetlerine inandırdıklarını" belirtmiştir. Baba İlyas, o dönemde Anadolu'da olmayan ancak İran'da yaşayan bir akide olan babaîlik/batınîlik/haşşaşilik gibi fikir ve inançları Anadolu'ya getirmiş, müritlerini çoğaltmış ve kendisinin evliya olduğuna inandırmıştı. Ona göre Baba İshak ise "muhteris, sergüzeşti bir

kimse olup, halkı avlama usullerini güzelce öğrenmiş, Anadolu'nun saf ve mert insanlarını avlamaya ve mürit yapmaya çalışmıştı". [...] "herkesi kendileri gibi saf ve mert zanneden Anadolu'nun saf ahalisinin bu kabil ve serseri insanları kendilerinden sayarak onlara inanırlar". Oysa Babaîler "halka dost görünüp, gizli emelleri olan ve ulvi değerleri kendi amaçları için kullanan" kitleydi. Baba İlyas'ın gizli amacı da dinî duyguları kullanıp devleti ele geçirmektir. Yinanç'ın tespit ettiği bu iki hususun günümüzde bile geçerli olduğunu yakın tarihimizde yaşanan benzer olaylar göstermiştir.

Eserleri

Müstakil kitap olarak basılan eserleri: *Düstûrnâme-i Enveri*, Türk Tarih Encümeni Külliyyatı, Devlet Matbaası, İstanbul, 1928; *Düstûrnâme-i Enveri Medhal*, Türk Tarih Encümeni Külliyyatı, Evkaf Matbaası, İstanbul, 1929; *Musul ve Elcezire'de Oğuz Türkleri*, Türk Tarihinin Ana Hatları, Başvekâlet Müdevvenat Matbaası 1932; *Türkiye Tarihi Selçuklu Devri I Anadolu'nun Fethi*, Akşam Matbaası, İstanbul, 1934, 2. baskısı: İstanbul Üniversitesi Yayınları Edebiyat Fakültesi Tarih Zümresi Neşriyatı, İstanbul 1944; *XII Asır Tarihçileri ve Müverrih Azimî*, Devlet Basımevi, İstanbul, 1937; *Tanzimat'tan Meşrutiyete Kadar Bizde Tarihçilik*, Maarif Vekâleti, Maarif Matbaası, İstanbul 1940; *Fezleket Ekvâl el-Ahyar Hakkında*, TTK Matbaası, Ankara 1957; İbn Bibî, *Selçuknâmesi* (Hazr. Refet Yinanç-Ömer Özkan), Kitabevi, İstanbul 2007; *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri I* (Yay. Refet Yinanç), TTK Yay. (2013) ve *II* (2014). Bunların dışında çeşitli dergi ve ansiklopedilerdeki makaleleri, kitap takdimleri, gazete röportajları ve konferanslarının yer aldığı 106 yazısı 2017 yılında F. Başar-İ. Gökhan-Ö. H. Özalp tarafından derlenerek Türk Tarih Kurumu tarafından "Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç Makaleler" adı altında yayınlanmıştır. Yinanç'ın Arapça, Farsça, Osmanlıca ve Fransızca olmak üzere çeşitli kütüphanelerdeki yazma kaynaklardan derlenmiş notlarının önemli bir kısmı Refet Yinanç tarafından Türk Tarih Kurumuna bağışlanmıştır. Seçme eserlerden oluşan kütüphanesindeki kitapların önemli bir kısmı ise adının verildiği Kahramanmaraş Sütçüimam Üniversitesi Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç Kütüphanesine bağışlanmıştır.

İlyas GÖKHAN

BİBLİYOGRAFYA

BANARLI, Nihat Sami, "Tarihi Temsil Eden Adam", **Hürriyet**, N 4917, 6 Ocak 1962, s. 2.

BAŞAR, F. İ. Gökhan, Ömer Hakan Özalp, **Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç, Makaleler**, TTK Yay. Ankara 2017.

BAŞAR, Fahameddin, "Cumhuriyet Dönemi Tarihçileri / 1: Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç Hocaların Hocası", **Popüler Tarih**, S 65, İstanbul 2006, s. 76-81.

BAŞAR, Fahameddin, "Mükrimin Halil Yinanç", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C 43, İstanbul 2013, s. 550.

ERGİNÖZ, Osman Necati, **Eğitimde 60. Yıl ve Anılar**, Elbistan 2002.

GÜRLEK, Dursun, "İslam Tarihini En İyi Bilen ve Bizzat Yaşatan Ünlü Hoca Mükrimin Halil Yinanç" **Tarih ve Düşünce**, S 10, Ekim 2001, s.64-71.

HALAÇOĞLU, Yusuf, "Türk Tarih Kurumu", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C 41, İstanbul 2012, s.547-549.

KERMAN, Zeynep, **Tanpınar'ın Mektupları**, Dergâh Yay., İstanbul 2001.

ÖZALP, Ömer Hakan, **Dostlarının ve Sevenlerinin Kaleminden Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç**, İBB Yay., İstanbul 2012.

ÖZALP, Ömer Hakan, **Tarihe Adanmış Bir Ömür Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç**, Elmuhay Vakfı Yay., İstanbul 2012.

ÖZTÜRKMEN, Neriman Malkoç, “Profesörlerimiz konuşuyor: Mükrimin Halil Yinanç”, **Yeni İstanbul**, S 2267, 9 Mart 1956, s. 5.

TANER, Haldun “Galatasaray ve Fransızca”, **Milliyet**, 20 Haziran 1982, s.2.

TARLAN, Ali Nihat, “Mükrimin İçin” **Yeni İstanbul**, S 4390, 1 Şubat 1962, s.2.

TURAN, Osman, “Bir Tarihçi Gitti”, **Türk Yurdu**, S 299, Ağustos 1962, s.21-22.

ÜLKEN, Hilmi Ziya, “Ord. Profesör Mükrimin Halil Yinanç”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C IX, TTK Basımevi, Ankara, 1962, s.227-229.

ÜNVER, A. Süheyl, “Mükrimin Halil'den Hatıralar”, **Hayat Tarih Mecmuası**, S 3 (27), İstanbul 1967, s. 18-20.

YILDIZ, Hakkı Dursun, “Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç ve Eserleri”, **TD**, S 25 (1971), s. 189-196.

23/02/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ord-prof-mukrimin-halil-yinanc/?pdf=5633> adresinden erişilmiştir